

Razgovor

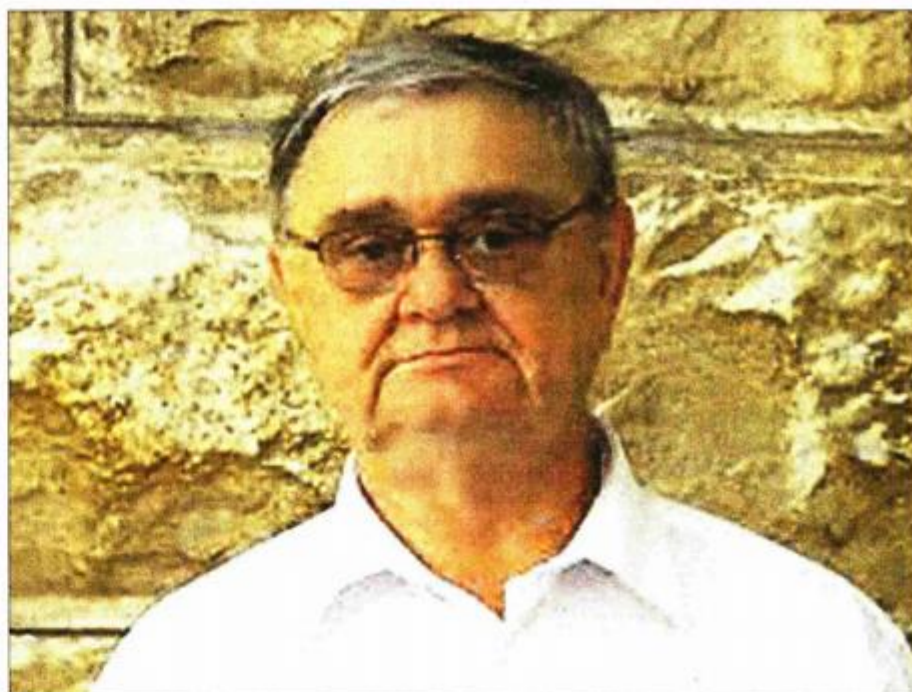
Akademik **Stjepan Damjanović**, predsjednik Matice hrvatske

Stjepan Damjanović (Strizivojna, 1946.), hrvatski je jezikoslovac, član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Redoviti je profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na Katedri za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljaštvo (Odsjek za kroatistiku). Autor je brojnih naslova, primjerice "Tragom jezika hrvatskih glagoljaša" (1984.), "Opširnost bez površnosti" (1988.), "Jedanaest stoljeća nezaborava", (1991.), "Jazik otačkaski" (1995.), "Filološki razgovori" (2000.), "Slovo iskona. (2002.), "Staroslavenski jezik" (2005.), «Novi filološki prinosi» (2014.).

Donedavno je bio tajnikom Matice hrvatske, a onedavno je izabran za njezina predsjednika. Tim povodom razgovaramo s njim

puno sitnih a korisnih događaja organizirati i sa skromnim sredstvima, ona ima 120 ogranaka i 20 zagrebačkih odjela koji da svaki godišnje napravi jedan kulturni događaj bilo bi nešto, a naprave, naravno, puno više, ali neki se veliki projekti (Stoljeća hrvatske književnosti, Enciklopedija Matice hrvatske, Povijest hrvatskoga naroda i sl.) ne mogu raditi bez znatnijih sredstava ili se moraju raditi tako da traju puno dulje nego što bi trebali trajati.

Jedan od Matičinih projekata bio je i novi pravopis, nedavno je objavljen i Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, u uporabi je također i Hrvatski školski pravopis (Babić – Moguš – Ham), a na tržištu je i Anić-Silićev pravopis. Ne stvara li takvo stanje svojevrsnu konfuziju, osobito u školskom sustavu? Kakvo je Vaše osobno stajalište o tome pitanju?

time da imaš manje ili više spretnu ministricu/ministra kulture koji će uspjeti «oteti» nešto više sredstava za svoj resor. Na različitim, a osobito na najvišim, razinama vlasti morate imati ljude koji razumiju da čovjekov život nije isti s knjigom, slikom, koncertom i bez svega toga.

nom razdoblju (npr. sve što je za vrijeme Turaka u Slavoniji pisano hrvatskim jezikom pisano je ćirilicom). Posebno su važnu dionicu te pismenosti ostvarili bosanski franjevci svojim pisanim i tiskanim djelima, ali i hrvatski protestanti su njome otisnuli osam knjiga itd. Riječ je dakle o

Matica hrvatska je identitetsko žarište koje nadilazi svakodnevnu politiku

Gospodine Damjanoviću, nedavno ste izabrani za predsjednika Matice hrvatske, jedne od najstarijih i najuglednijih kulturnih institucija u Hrvatskoj. Vjerojatno su Vam u posljednje vrijeme mnogi postavljali slično pitanje, no ni ja ga ne mogu izbjeći: Kako vidite Maticu u idućem razdoblju, u kojoj mjeri se njezina uloga u hrvatskom kulturnom i društvenom životu mijenja u novom vremenu? Jesu li ikakve promjene uopće potrebne?

- Matičina je temeljna uloga uvijek ista. Utemeljena je da bi brinula o onome što danas zovemo «hrvatski nacionalni identitet», zamišljena je dakle kao ustanova koja će kulturom jačati svijest naših ljudi da su pripadnici hrvatskoga naroda. Naravno, svako vrijeme nije isto i ta se temeljna zadaća obavljala kroz različite oblike djelovanja. U samom početku najvažnije je bilo ponuditi što više knjiga na hrvatskom jeziku i ciljano ih objavljivati tako da se razvije terminologija/nazivoslovlje za mnoge struke. Važno je bilo uvjeriti mlade naraštaje da u Hrvatskoj hrvatski jezik mora biti najvažnije sredstvo izražavanja kulturnih i svih drugih potreba. Izdavačka je djelatnost u početku bila skromna, ali je rasla i u nekim je razdobljima bila tako snažna da je gotovo sve vrijedno iz hrvatske književnosti objavila Matica. Stekla je ugled nezamjenjive nacionalne ustanove pa je, kako to biva kod nekih državnih naroda, kadšto na sebe preuzimala i drukčije zadaće, političke. Danas imamo svoju državu i brojne subjekte političkoga života, Matica se može posve posvetiti kulturnim zadaćama, vodeći neprekidno računa o tome da mora biti identitetsko žarište koje nadilazi svakodnevnu politiku. No njezina glasila i njezine govornice moraju biti prostor gdje misleći ljudi govore o važnim nacionalnim problemima. Matica danas i sutra, u izdavačkoj djelatnosti i u organiziranju kulturnih događaja, mora uvijek djelovati s mišlju na Domovinu. Hoće li djelovati uspješnije ili manje uspješno, to će ovisiti o onima koji je vode, ali i o prilikama u kojima djeluju. Matica može

Ima li Matica hrvatska neko službeno stajalište o tome?

- Govorio sam o tome vrlo često, Matičina su tijela od vremena do vremena izdavala priopćenja iz kojih je vidljivo Matičino stajalište. Najkraće ću reći svoje mišljenje. Ako izuzmemo školski sustav (točnije: samo neke njegove razine) veći broj pravopisa ne mora izazivati nikakvu zbrku. Za školu se može propisati jedan od postojećih pravopisa. Možda i za državnu upravu. Pravopisi se razlikuju u tri – četiri pojedinosti, a veliku većinu pravila svi propisuju posve jednako. Pišemo li dobro ono što pravopisi propisuju jednako? Ne, uopće ne. A propisuju tako ne samo svi sadašnji, nego i bivši hrvatski pravopisni priručnici. Opravdavamo se za svoj nemar i nerad tobožnjom pravopisnom zbrkom. Reći ću još samo toliko: drago mi je da Matica hrvatska nikada nije za svoj pravopisni priručnik tražila potporu političkih tijela. Željela je da njezin priručnik «osvoji» ljude kvalitetom, načinom na koji je pravopisna problematika prikazana, dosljednošću svojih rješenja. Jako je puno ljudi koji su taj priručnik prihvatili i koriste ga. Uvjeren sam da će tako biti i ubuduće.

Jeste li zadovoljni državnim potporom za Matičine projekte i kulturnom politikom općenito? Što bi, po Vašem mišljenju, u tom pogledu trebalo mijenjati?

- Svi znamo da treba mijenjati, a prilično dobro znamo i što treba mijenjati. Hrvatska je siromašna i razrovana nekompetentnošću i lopovštinom. Uz tu najvažniju i najtužniju činjenicu imamo drugu - po postotku izdvajanja za kulturu na dnu smo europske ljestvice. Treba nam ukupni gospodarski rast i trebaju nam među onima koji odlučuju ljudi koji ne će na kulturu gledati kao na nešto najmanje važno, koji će razumjeti da društvo koje ima višu razinu kulture u pravilu bolje obavlja svakodnevne svoje radne zadatke. Problemi financiranja kulture ne mogu se rješavati

Jedan ste od vodećih naših filologa, osobito za pitanja glagoljice, ćirilice i staroslavenskog jezika, kako gledate na važnost tih dvaju pisama u hrvatskoj kulturnoj povijesti?

- Već i prosječno upućeni u hrvatsku jezičnu povijest znaju da u prvih pola tisućljeća svoje pismenosti Hrvati svoj jezik bilježe najčešće glagoljicom i da je ona u tom vremenu u tom pogledu premoćna i

Danas imamo svoju državu i brojne subjekte političkoga života, Matica se može posve posvetiti kulturnim zadaćama, vodeći neprekidno računa o tome da mora biti identitetsko žarište koje nadilazi svakodnevnu politiku

ćirilici i latinici. Kažem «u tom pogledu» jer ne smijemo zaboraviti da usporedno imamo i vrlo respektabilni hrvatski latinizam. Glagoljica je u bilježenju hrvatskoga jezika važna i zato što su neki hrvatski stari ćirilicom ili latinicom pisani tekstovi prepisani s još starijih glagoljičnih matica. O važnosti glagoljice za hrvatsku kulturu nema većih sporova - svi znaju da bez poznavanja glagoljičnoga pisanoga korpusa ne možemo pisati ni povijest hrvatskoga jezika ni povijest hrvatske književnosti. Od 11. do 18. stoljeća na velikim dijelovima hrvatskoga teritorija stanovništvo je svoje kulturne potrebe izražavalo (i) ćirilicom. Obično se govori o tri tipa/podvrste hrvatske ćirilice - dubrovačkoj, bosanskoj i srednjodalmatinskoj (poljičkoj), ali treba naglasiti da se i u nekim drugim hrvatskim sredinama ćirilica upotrebljavala u značaj-

značajnom korpusu u kojem prevladavaju tekstovi pravne namjene, često oni u kojima se regulira svagdašnjica običnoga čovjeka, ali ne manjkaju ni tekstovi drukčije funkcionalne usmjerenosti (liturgijski i drugi crkveni tekstovi, beletristika).

Ponekada intelektualci lijeve provenijencije, ali i pojedini političari opravdavaju postavljanje ćirilicnih ploča upravo činjenicom da je ćirilica jedno od pisama koje pripada i hrvatskoj baštini. Koliko taj argument stoji? Ima li smisla hrvatsku ćirilicu (arvaticu, bosančicu) dovoditi u isti kontekst sa suvremenim prijedporima u Vukovaru?

- Ćirilica u Vukovaru političko je i pravno pitanje, a ne filološko. Svi to znaju, svi znaju da je to pismo okupator nosio na svojim zastavama i tim slovima šarao po vukovarskim zidovima parole koje su ujedale za srce. Tako su okupatori na prostoru na kojem su činili zlo priskrbili ćirilici status negativnoga simbola. Svi također znamo da je Vukovar posebno mjesto, i svi znamo zašto je tako, pa se sve mora rješavati s posebnom osjetljivošću. Umjesto toga, očito je da se problemi nisu uopće rješavali, gomilali su se i sve više ogorčavali stradalnike. Oni dakako nisu mogli pristati na to da im se problemi ne rješavaju, imali su osjećaj da se hoće izjednačiti krvnik i žrtva, narastao je otpor, a on je svoj izraz našao u protivljenju ćirilici. Tu ne može pomoći pozivanje na hrvatsku ćirilicu baštinu jer iako se bijes iskaljuje na pločama s ćirilicom, on je zapravo usmjeren na postupke ljudi koji su zlo izazvali i na postupke ljudi koji su po svojim položajima morali probleme rješavati, a oni su ih uvećavali. Tu mogu pomoći ozbiljni i strpljivi razgovori koji će voditi kompetentni ljudi s čestitim namjerama, a ne politikanti i inadživje usmjereni na kratkoročne i sebične ciljeve. Mogu pomoći pravedne i dobro

Nastavak sa str. 3.

obrazložene odluke mjerodavnih sudova i njihovo dosljedno provođenje.

Član ste HAZU i predsjednik Matice hrvatske, u kojoj mjeri se uloge i zadaće tih dviju institucija podudaraju, a po čemu se razlikuju? Postoje li pitanja u kojima te dvije institucije mogu zajedno nastupiti? Koja su to pitanja?

- Akademija je znanstvena ustanova kojoj je zadatak da potiče i organizira znanstveni rad i zalaže se za njegovu primjenu, da razvija umjetnost i kulturu, da se brine o hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj baštini

Treba nam ukupni gospodarski rast i trebaju nam među onima koji odlučuju ljudi koji ne će na kulturu gledati kao na nešto najmanje važno, koji će razumjeti da društvo koje ima višu razinu kulture u pravilu bolje obavlja svakodnevne svoje radne zadatke

i traži uvijek bolje načine njezina predstavljanja u svijetu. «Svrha je Matice hrvatske promicanje narodnog i kulturnog identiteta u područjima umjetničkoga, znanstvenog i duhovnog stvaralaštva, gospodarstva i javnoga života, te skrb za društveni razvitak» piše u 7. članku njezinih Pravila.

Jasno je da je kod Akademije više naglašen znanstveni rad, a kod Matice promidžba dostignuća i znanstvenih, i umjetničkih, i kulturnih uopće. Kod Matice je dakle naglašena briga da važni proizvodi «hrvatskoga srca i uma» stignu do što više ljudi. Važno je znati da je Akademija i po sredstvima kojima raspolaže i po logistici i po mnogočemu drugome puno snažnija

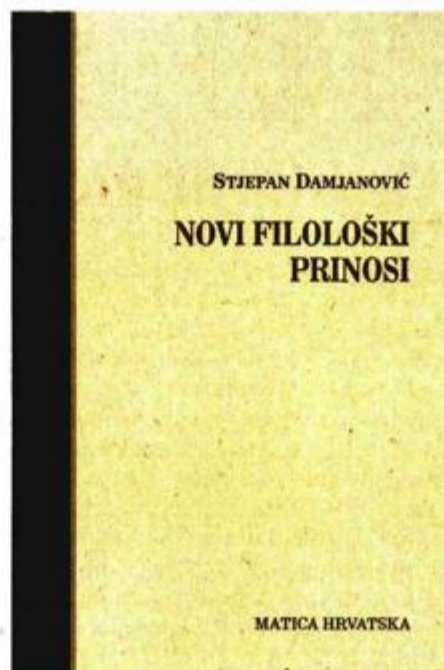
ustanova od Matice. No, suradnje je uvijek bilo, što je i razumljivo ako se zna da su predsjednici Matice dosta često bili akademici, a dvojica predsjednika Matice (Smičiklas, Bazala) bili su i predsjednici Akademije. Evo i nedavno smo zajedno objavili najstariju hrvatsku tiskanu ćirilicu knjigu (*Hrvatski ćirilčni molitvenik*), u Matičinim časopisima i novinama promoviramo Akademijina izdanja, razgovaramo i nastojimo znanosti, umjetnosti, kulturi osigurati u medijima veći prostor, često i bez posebnoga dogovora vučemo slične poteze (osobito npr. kada se javljaju presezanja prema hrvatskoj kulturnoj baštini) i sl.

Mogu li znanost i kultura biti od koristi u gospodarskom oporavku zemlje? Ako mogu, u kojoj bi mjeri i kako trebalo mijenjati državnu politiku da bi to doista bilo tako?

- Što se kulture tiče, već sam dijelom odgovorio u trećem pitanju. Da znanost može biti ne samo važna, nego ponekad presudna u gospodarskom oporavku, mislim da ne treba nikoga ozbiljnoga uvjeravati. Državna se politika mijenja promjenom ljudi. Morali bismo svoje povjerenje davati onima koji pokazuju (a ne samo kazuju) da im je do napretka Hrvatske, gospodarskoga i svakoga drugoga. I da znaju kako se do toga dolazi, tj. da su kompetentni. Nakon svakih izbora dosta se brzo vidi jesu li vladajući sposobni voditi zemlju ili su okrenuti sebi i uživanju u moći. Znanstvena i kulturna javnost mora ih stalno i utemeljeno kritizirati, neovisno o tome jesu li oni lijevi ili desni. Poželjno je da takve kritike uvijek sadrže i prijedlog kako se može bolje.

Iako ste u prvom redu znanstvenik, intelektualac, akademik, kao misleća javna osoba sigurno imate stajalište i o ključnim političkim pitanjima našega društva. Hrvatska je u dubokoj gospodarskoj krizi, ulazak u EU nije ostvario željeni oporavak i napredak. Zašto je tomu tako, u čemu smo pogriješili?

- Počet ću od kraja. Ne treba biti jako suptilan analitičar da čovjek vidi kako su mnogi pojavu vlastite države shvatili kao priliku da se brzo i jako obogate. Ulazili su u utjecajne skupine i nisu se nimalo brinuli

za to kako će izgledati Hrvatska (iako su svakih pet minuta izgovarali njezino ime). Uz njih razorno su djelovali i oni koji se nisu mogli pomiriti s činjenicom da postoji Hrvatska država. Međusobno prepletanje tih negativnosti dovelo je do situacije u kojoj smo i gospodarski stradali, ali, a to je možda još gore, porušili smo sve ljestvice vrijednosti. Počeli smo se posprdno smijuljiti na riječi kao što su «poštenje», «čestitost» i slične. Izgubili smo pouzdanje u sebe i ljude oko sebe. Proširilo se uvjerenje da ne možemo naprijed. Takvi nismo mogli iskoristiti ni ono što je nudila Europska unija. Ja ne mogu analizirati sve mogućnosti koje su se nudile ni postotke u kojima su iskorištene jer nemam dovoljno znanja potrebnih za takvu analizu. No siguran sam da naša pozicija u EU bitno ovisi o tome koliko smo jaki i uređeni iznutra. Sam ulazak u EU po sebi nije ni spas ni prokletstvo.

Vaš je znanstveni i predavački rad u najvećoj mjeri vezan uz Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta. Za vrijeme ministra Jovanovića u odnosima između Sveučilišta i Ministarstva, recimo to tako, nije bilo dovoljno razumijevanja. Sada imamo i novog ministra i novog rektora, u kojem bi se smjeru, po Vašem mišljenju, ti odnosi trebali razvijati. Jesu

li na Sveučilištu potrebne neke promjene i, ako jesu, kakve?

- Da, nije bilo dovoljno razumijevanja, ali ne bi se ta tvrdnja smjela shvatiti kao podjela krivnje. Uvjeren sam da je npr. rektor Aleksa Bjeliš čovjek koji je uvijek bio posve svjestan potrebe za suradnjom i za razgovorima. Razgovori naravno mogu biti i neugodni, ali se argumenti moraju suprotstaviti i među tim argumentima ne smije biti argument političke moći. Ne možete obnašati javnu funkciju ako umjesto razgovora s onima koji drukčije misle nudite etiketiranje.

Sveučilište kao ustanova već je dugo u krizi, ne samo kod nas nego posvuda. Jedan se model istrošio, drugi se nije ustalio. Sve se to odvija u kontekstu vidljivih nastojanja političkih elita da smanje utjecaj znanstvenika u društvu, posebno onih iz humanističkih i društvenih znanosti jer su kritičari postojećih stanja najčešće dolazili iz redova tih znanstvenika.

Novi čelni ljudi našega sveučilišta i resornoga ministarstva nemaju nimalo lak zada-

Okupatori su na prostoru na kojem su činili zlo priskrbili ćirilici status negativnoga simbola

tak: u zemlji u kojoj stalno morate uvjeravati javnost da znanost nije potrošnja nego ulaganje u razvoj morate provoditi suptilne reforme jer sveučilište je organizam koji ne trpi revolucionarna pustošenja. To znači da ljudi trebaju razumjeti da u starom modelu nije sve bilo dobro, ali nije sve bilo ni loše i da praksa (život) ima zadnju riječ i pri ocjeni novina koje uvodimo.

Gospodine Damjanoviću, zahvaljujući Vam na razgovoru za naš tjednik, postavio bih Vam još jedno pitanje. Pripremate li kakvu novu knjigu?

- Nema ni dva mjeseca kako se pojavila moja knjiga «Novi filološki prinosi» i ne će brzo biti nove knjige jer dužnosti ne pogoduju znanstvenom radu. Ipak, nadam se da ću još nešto uraditi i na znanstvenom području.

Damir PEŠORDA